

Михайлов Р. В.*

НЕТАРИФНІ МЕХАНІЗМИ ЄВРАЗЕС

У статті висвітлено основні нетарифні механізми ЄвразЕС, особливості їх функціонування і застосування, їх роль у системі регулювання зовнішньоекономічної діяльності об'єднання.

Ключові слова: нетарифні механізми, нетарифне регулювання, ліцензування, квотування, Євразійське економічне співтовариство (ЄвразЕС), Митний союз Росії, Білорусії і Казахстану.

This article highlights the main non-tariff mechanisms EEC, especially their operation and use, their role in the regulation of foreign economic activity of the association.

Key words: non-tariff mechanisms, tariff regulation, licensing, quotas, the Eurasian Economic Community (EEC), the Customs Union of Russia, Belarus and Kazakhstan.

В статье освещены основные нетарифные механизмы ЕвразЭс, особенности их функционирования и применения, их роль в системе регулирования внешнеэкономической деятельности объединения.

Ключевые слова: нетарифные механизмы, нетарифное регулирование, лицензирование, квотирование, Евразийское экономическое сообщество (ЕвразЭсС) Таможенный союз России, Белоруссии и Казахстана.

Постановка проблеми. В умовах глобалізації світової економіки, у тому числі торгово-економічних відносин, практика застосування заходів державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності, незважаючи на декларативну прихильність принципу свободи торгівлі, свідчить про дуже жорстке, часто приховане використання різних механізмів захисту національних економічних інтересів. У зв'язку з утворенням Митного союзу Росії, Білорусії і Казахстану (РБК МС), який був створений в рамках ЄвразЕС, підприємствам України, при здійсненні зовнішньоекономічної діяльності, необхідно враховувати особливості дії нетарифних механізмів даного об'єднання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Важливі питання, пов'язані з теоретичними і практичними засадами формування та реалізації нетарифних механізмів узагальнені в працях багатьох вітчизняних та іноземних авторів, серед яких А. Філіпенко, Т. Корнева, А. Румянцев, І. Фомін, М. Неліпа, Л. Крупка, В. Орлова, В. Саллі, Ю. Трифонов та інші.

Однак, через те, що ЄвразЕС існує досить короткий проміжок часу, недостатньо дослідженим залишається питання стану нетарифних механізмів у даному інтеграційному об'єднанні.

* кандидат економічних наук, економіст другої категорії науково-дослідної частини Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Виходячи з того, що нетарифні механізми ЄврАзЕС почали використовуватися декілька років тому, вони ще досі повністю не устояні, актуальним постає питання економічного змісту цих механізмів та регламентів їх дії.

Формулювання цілей статті. В статті проаналізовано стан і особливості використання нетарифних механізмів ЄврАзЕС.

Виклад основного матеріалу дослідження. З метою захисту національних економічних інтересів застосовується сукупність різних заходів фінансової, технічної, адміністративної, кредитної і торговельної політики, заходів, що регламентують порядок переміщення товарів і транспортних засобів через митний кордон, прямо або побічно впливають на зовнішньоторговельну діяльність. Всі ці заходи одержали узагальнену назву «нетарифні заходи регулювання» (НЗР) або «нетарифні обмеження» (НТО) [5, с. 50-51]. НТО поряд з валютним курсом і Митним тарифом належать до найважливіших інструментів регулювання зовнішньоекономічної діяльності будь-якої держави або їх об'єднання.

У світовій практиці прийнято розрізняти НТО, спеціально створені для того, щоб з їх допомогою здійснювати регулювання зовнішньої торгівлі (заборони, квотування, ліцензування, добровільні обмеження та ін.); заходи, які вводяться в цілях, національної безпеки, включаючи заходи експортного контролю, захисту культурних цінностей, охорони навколишнього середовища, здоров'я і життя людини; виникаючі в результаті проведення технічної політики, реалізації норм охорони здоров'я, здійснення фінансових і адміністративних програм [6, с. 108-109].

У Митному союзі ЄврАзЕС нетарифні механізми передбачають широкий спектр заборон і обмежень, які прямо або побічно торкаються зовнішньої торгівлі. Їх найбільш повний перелік наведений у Митному кодексі Митного союзу (МК МС). Зокрема, п. 8 ст. 4 МК МС визначено, що заборони і обмеження – це комплекс заходів, застосовуваних відносно товарів, переміщуваних через митний кордон, що включає заходи нетарифного регулювання, заходи, що торкаються зовнішньої торгівлі товарами і які вводяться, виходячи з національних інтересів, особливі види заборон і обмежень зовнішньої торгівлі товарами, заходи експортного контролю, у тому числі відносно продукції військового призначення, технічного регулювання, а також санітарно-епідеміологічні, ветеринарні, карантинні, фітосанітарні і радіаційні вимоги, які встановлені міжнародними договорами держав-членів Митного союзу, рішеннями Комісії Митного союзу і нормативних правових актів держав-членів Митного союзу, виданими відповідно до міжнародних договорів держав-членів Митного союзу.

Система нетарифних механізмів в ЄврАзЕС в цілому ще не сформована, однак прийняті на сьогодні рішення дозволяють зробити певну структурування цих заходів.

До основних НТО належать заходи нетарифного регулювання економічного характеру і заходи, що торкаються зовнішньої торгівлі товарами і які вводяться виходячи з національних інтересів, які не носять економічного характеру [1, с. 10-11].

Ці заходи введені в дію Рішенням Міждержавної Ради Євразійського економічного співтовариства від 27 листопада 2009 р. № 19 «Про єдине нетарифне регулювання Митного союзу Республіки Білорусь, Республіки Казахстан і Російської Федерації» та уточнені Рішенням Колегії Євразійської економічної комісії від 16 серпня 2012 р. № 134 «Про нормативні правові акти в галузі нетарифного регулювання» [3; 4]. Відповідно до цих документів з 1 січня 2010 р. набули чинності:

- Угода про єдині заходи нетарифного регулювання відносно третіх країн від 25 січня 2008 р.;

- Угода про порядок введення і застосування заходів, що торкаються зовнішньої торгівлі товарами на єдиній митній території відносно третіх країн від 9 червня 2009 р.;
- Угода про правила ліцензування в сфері зовнішньої торгівлі товарами від 9 червня 2009 р.

Крім того, Рішенням № 134 перезатверджений Єдиний перелік товарів, до яких застосовуються заборони або обмеження на ввезення або вивіз державами-членами Митного союзу в рамках Євразійського економічного співтовариства в торгівлі з третіми країнами і Положення про застосування обмежень.

Перше, на що необхідно звернути увагу, це те, що з 1 січня 2010 р. всі повноваження в галузі НТО передані наднаціональному органу – Комісії Митного союзу. Відповідно до прийнятих угод держави вправі вводити заборони і обмеження в односторонньому порядку лише на 6 місяців.

По-друге, три держави-члени Митного союзу стали застосовувати єдині переліки товарів, до яких застосовуються заборони і обмеження, а також єдиний порядок їх адміністрування.

З економічних обмежень з 1 січня 2010 р. продовжують діяти:

- 1) виключне право:
 - при експорті – добрив;
 - при імпорті – алкогольної продукції, тютюнової сировини і тютюнових виробів, прісноводної риби, продуктів її переробки;
- 2) квоти:
 - при експорті – відходів і лому чорних і кольорових металів;
- 3) ліцензування:
 - при експорті – нафти і нафтопродуктів.

Слід також зазначити, що відповідно до підписаних угод в галузі нетарифного регулювання для експорту або імпорту товарів, до яких застосовується виключне право, з 1 січня 2010 р. необхідне одержання виключних ліцензій.

Відносно товарів, обмежених на засадах неекономічного характеру, варто сказати, що списки цих товарів залишилися в цілому незмінними. Змінилося адміністрування цих товарів. По експортно-імпортних операціях, як правило, видаються ліцензії, по інших видах зовнішньоекономічних операцій – дозволи. Оскільки обмеження на засадах неекономічного характеру застосовуються до ввозу (вивозу) товарів (незалежно від цілей), що відповідають ліцензії (дозволу) підлягають поданню митним органам як при переміщенні товарів через митний кордон, так і при проходженні митних процедур.

З 1 січня 2010 р. введена така міра регулювання, як тарифна квота. Відповідні квоти між суб'єктами господарювання розподіляє галузеве міністерство країни-учасника ЄврАзЕС. Умовою випуску товарів, ввезених у рамках тарифних квот, є наявність ліцензії зовнішньоекономічного відомства країни-учасника ЄврАзЕС [3].

Згідно п. 7 Угоди про правила ліцензування в сфері зовнішньої торгівлі товарами від 9 червня 2009 р. визначено, що особа, яка одержала ліцензію, до здійснення митних операцій, пов'язаних з випуском товарів, представляє оригінал ліцензії в митний орган. Ця необхідна для контролю за виконанням ліцензії, при цьому постановці на контроль у митних органах підлягають ліцензії, видані відносно товарів, обмежених до переміщення через митний кордон на засадах як економічного, так і неекономічного характеру.

Крім вищезазначених угод, окрему групу нетарифних механізмів ЄврАзЕС становлять заходи технічного регулювання, ветеринарно-санітарні, фітосанітарні і санітарно-епідеміологічні заходи. Цю сферу регулювання формують наступні угоди:

- Угода Митного союзу про карантин рослин від 11 грудня 2009 р.;
- Угода Митного союзу по санітарних заходах від 11 грудня 2009 р.;
- Угода про обіг продукції, що підлягає обов'язковій оцінці (підтвердженню) відповідності, на митній території Митного союзу від 11 грудня 2009 р.;
- Угода Митного союзу про ветеринарно-санітарні заходи від 11 грудня 2009 р. [3]
Санітарно-епідеміологічний нагляд (контроль) – новий вид контролю, який почав провадитися в пунктах пропуску з 6 липня 2010 р. Зупинимося на ньому докладніше.

Основними документами, що формують договірно-правову базу Митного союзу по напрямку «санітарні заходи», є:

- Угода Митного союзу по санітарних заходах від 11 грудня 2009 р.;
- Єдиний перелік товарів, що підлягають санітарно-епідеміологічному нагляду (контролю) на митному кордоні і митній території Митного союзу;
- Положення про порядок здійснення державного санітарно-епідеміологічного нагляду (контролю) за особами і транспортними засобами, що перетинають митний кордон Митного союзу, підконтрольними товарами, переміщуваними через митний кордон Митного союзу і на митній території Митного союзу;
- Єдині форми документів, що підтверджують безпеку продукції (товарів).

Документом, що підтверджує безпеку продукції, на всій митній території Митного союзу є свідоцтво про державну реєстрацію.

Державній реєстрації підлягає продукція, визначена розділом II Єдиного переліку товарів, що підлягають санітарно-епідеміологічному нагляду (контролю).

Перелік документів, необхідних для проведення державної реєстрації, визначений п. 8 Положення про порядок оформлення Єдиної форми документа, що підтверджує безпеку продукції (товарів) (дод. № 1 до Єдиних форм документів, що підтверджують безпеку продукції (товарів)).

При перетинанні митного кордону Митного союзу на підконтрольні товари відповідно до розділу II Єдиного переліку товарів, що підлягають санітарно-епідеміологічному нагляду (контролю), необхідно представити один з перерахованих документів, що підтверджують безпеку продукції (товарів):

- свідоцтво про державну реєстрацію, оформлене за Єдиною формою (видане після 1 липня 2010 р. уповноваженими органами Сторін), що дозволяє обіг продукції на всій митній території Митного союзу;
- свідоцтво про державну гігієнічну реєстрацію, видане на ім'я виготовлювача або імпортера і яке дозволяє обіг продукції винятково на території Республіки Білорусь. Дана форма підтвердження застосовується тільки до 1 січня 2012 р.;
- акт державної санітарно-гігієнічної експертизи, виданий на ім'я виготовлювача або імпортера і який дозволяє обіг продукції винятково на території Республіки Білорусь. Дана форма підтвердження застосовується тільки до 1 січня 2012 р.;
- санітарно-епідеміологічний висновок, свідоцтво про державну реєстрацію Російської Федерації – якщо вантаж надходить в Російську Федерацію. Дана форма підтвердження застосовується тільки до 1 січня 2012 р.;
- санітарно-епідеміологічний висновок, свідоцтво про державну реєстрацію Республіки Казахстан – якщо вантаж надходить в Республіку Казахстан. Дана форма підтвердження застосовується тільки до 1 січня 2012 р.

Наявність документа підтверджується поданням:

- оригіналу свідоцтва про державну реєстрацію, оформленого за Єдиною формою, або його копії, завіреної органом, його що видав, або одержувачем зазначеного документа;

- оригіналу свідоцтва про державну гігієнічну реєстрацію країни-експортера або його копії, виконаної на захищеному бланку суворой звітності, або шляхом вказівки в товаросупроводжувальних документах реєстраційного номера посвідчення про державну гігієнічну реєстрацію і термін його дії, а також реквізитів власника оригіналу;
- оригіналу акту державної санітарно-гігієнічної експертизи або копії, завіреної органом, його що видав, або шляхом вказівки в товаросупроводжувальних документах реєстраційного номера акту державної санітарно-гігієнічної експертизи і терміну його дії, а також реквізитів власника оригіналу;
- оригіналу санітарно-епідеміологічного висновку, свідоцтва про державну реєстрацію Російської Федерації, Республіки Казахстан або їхні копії, завірених нотаріально або органом, що видав;
- оригіналу виписки з Реєстру свідоцтв про державну реєстрацію із вказівкою реквізитів документа, що підтверджує безпеку продукції (товарів), найменувань продукції (товарів), виготовлювача, одержувача і органа, що видав документ (для Російської Федерації – виписка на бланку Федеральної служби по захисту прав споживачів, благополуччя людини);
- електронних форм зазначених документів, завірених електронним цифровим підписом.

Для проведення ідентифікації ввезеної продукції (товару) додатково можуть бути представлені документи, що підтверджують походження товару (специфікація виробника, сертифікат якості і інші).

Ввезення на митну територію Митного союзу підконтрольних товарів відповідно до розділу II Єдиного переліку товарів, що підлягають санітарно-епідеміологічному нагляду (контролю), без документів, що підтверджують безпеку, забороняється.

Ввезення підконтрольних товарів, включених у розділ III Єдиного переліку товарів, що підлягають санітарно-епідеміологічному нагляду (контролю), здійснюється без подання свідоцтва про державну реєстрацію, у той же час проставляється відбиток штампа «Ввіз дозволений».

При ввозі зразків підконтрольних товарів для проведення лабораторних досліджень (випробувань) для одержання свідоцтва про державну реєстрацію в транспортних (перевізних) і (або) комерційних документах може міститися запис про те, що даний товар є зразком для проведення досліджень (випробувань). При ввозі зразків підконтрольних товарів необхідно представити супровідний лист виготовлювача (виробника) про те, що зазначені зразки ним виготовлені (вироблені) і надаються для цілей одержання дозвільного документа.

У зв'язку з пріоритетом норм міжнародного права після закінчення терміну дії посвідчень про державну гігієнічну реєстрацію на товари, не включені в розділ II Єдиного переліку товарів, що підлягають санітарно-епідеміологічному нагляду (контролю), свідоцтво про державну реєстрацію видаватися не буде. На таку продукцію будуть оформлятися документи, що підтверджують відповідність (переважно декларації про відповідність), у тому числі на підставі протоколів лабораторних досліджень на відповідність Єдиним санітарно-епідеміологічним і гігієнічним вимогам до товарів, що підлягають санітарно-епідеміологічному нагляду (контролю), затвердженим Рішенням Комісії Митного союзу від 28 травня 2010 р. № 299.

Тепер торкнемося особливостей митного контролю за дотриманням нетарифних обмежень у Митному союзі. Як уже було сказано вище, варто розрізняти НТО, які вводяться виходячи з інтересів економічної політики (з метою регулювання зовнішньої торгівлі), і

нетарифні заходи, застосовувані на засадах неекономічного характеру (забезпечення національної безпеки) [3, 4].

Для визначення місця і ролі митних органів у нетарифному регулюванні процесів здійснення зовнішньої торгівлі товарами важливо чітко усвідомити значення поняття «товари, обмежені до переміщення через митний кордон при ввозі і (або) вивозі на засадах економічного і неекономічного характеру».

Відповідно до Угоди про єдині заходи нетарифного регулювання відносно третіх країн від 25 січня 2008 р. «заходи нетарифного регулювання» – це комплекс заходів регулювання зовнішньої торгівлі товарами, здійснюваний шляхом введення кількісних і інших заборон і обмежень економічного характеру (аналогічний термін присутній у МК МС). Поняття «зовнішня торгівля товарами» наведені як експорт і (або) імпорт товарів. При цьому:

- «імпорт товару» – ввезення товару на митну територію держави Сторони або на єдину митну територію з митних територій третіх країн без зобов'язання про зворотний вивіз;
- «експорт товару» – вивіз товару з митної території держави Сторони або з єдиної митної території на митні території третіх країн без зобов'язання про зворотний ввіз.

Отже, під заходами нетарифного регулювання (обмеженнями економічного характеру) варто розуміти обмеження експорту (імпорту), тобто зовнішньої торгівлі товарами.

Поняття «імпорт товару» і «експорт товару» передбачають мету ввозу або вивозу, тобто постійне розміщення товарів на єдиній митній території Митного союзу або за її межами, і по своєму значенню відповідають митним процедурам випуску для внутрішнього споживання, переробки для внутрішнього споживання і експорту. Відповідно до митного законодавства цілі ввозу або вивозу товарів визначаються митними процедурами, тому відповідно до МК МС ліцензії відносно товарів, ввіз і (або) вивіз яких обмежений на засадах економічного характеру, підлягають поданню митним органам при приміщенні відповідних товарів під зазначені митні процедури. Застосування ж заходів неекономічного характеру пов'язане безпосередньо з переміщенням товарів через кордон ЄврАзЕС.

Це пояснюється метою встановлення даних заходів, тому що ввезення на територію країни-учасника ЄврАзЕС, наприклад, отруйних, наркотичних речовин, небезпечних відходів або зброї, створює загрозу життю і здоров'ю людини, навколишньому середовищу поза залежністю від мети даного ввозу - зберігання, транзиту або імпорту.

Таким чином, заходи нетарифного регулювання, установлені на засадах неекономічного характеру, можна визначити як обмеження на переміщення товарів через кордон ЄврАзЕС при ввозі і (або) вивозі, що зачіпають зовнішню торгівлю товарами. Ці види обмежень контролюються при ввозі і (або) вивозі, тобто при безпосередньому переміщенні відповідних видів товарів через митний кордон Митного союзу, а також при їх приміщенні під всі митні процедури, пов'язані із ввозом або вивозом цих товарів.

До основних видів таких товарів належать:

- зброя;
- небезпечні відходи;
- наркотичні засоби і психотропні речовини;
- джерела іонізуючого випромінювання;
- отруйні речовини;
- озоноруйнуючі речовини і продукція, яка їх містить;
- органи і (або) тканини людини, призначені для трансплантації;
- умовно патогенні і патогенні генно-інженерні організми;

- тварини і рослини, що підпадають під дію Конвенції про міжнародну торгівлю видами дикої фауни і флори, які знаходяться під загрозою зникнення, підписаної в м. Вашингтоні 3 березня 1973 р.;
- хімікати, що підпадають під режим контролю Конвенції про заборону розробки, виробництва, нагромадження і застосування хімічної зброї і про його знищення, підписаної 13 січня 1993 р. у м. Парижі.

Висновки. Узагальнюючи вищевикладене, у рамках функціонування нетарифних механізмів ЄврАзЕС, встановлене наступне.

У відповідності зі ст. 4 Митного Кодексу Митного союзу заборони і обмеження – це комплекс заходів, які застосовуються відносно товарів, переміщуваних через митний кордон ЄврАзЕС, і який включає:

- заходи нетарифного регулювання (економічні обмеження);
- заходи, які торкаються зовнішньої торгівлі товарами і які вводяться виходячи з національних інтересів (неекономічні обмеження);
- особливі види заборон і обмежень зовнішньої торгівлі товарами;
- заходи експортного контролю, у тому числі відносно продукції військового призначення;
- заходи технічного регулювання;
- санітарно-епідеміологічні вимоги;
- ветеринарні вимоги;
- карантинні вимоги;
- фітосанітарні вимоги;
- радіаційні вимоги.

Заборони і обмеження встановлюються:

- міжнародними договорами держав-членів Митного союзу;
- рішеннями Комісії Митного союзу;
- нормативними правовими актами держав-членів Митного союзу, виданими відповідно до міжнародних договорів держав-членів Митного союзу.

Об'єктами застосування заборон і обмежень є:

- товари, переміщувані через митний кордон і підмети декларуванню відповідно до МК МС;
- документи і відомості про товари, подання яких передбачене відповідно до митного законодавства Митного союзу;
- діяльність осіб, пов'язана з переміщенням товарів через митний кордон, а також здійснювана в рамках окремих митних процедур.

Роки, які минули з початку прийняття основних документів, які регулюють нетарифні механізми ЄврАзЕС, показали, що їх система сьогодні проходить етап створення, але функціонує стійко і у цілому відповідає інтересам країн-членів ЄврАзЕС, в той же час, по відношенню до третіх країн, в тому числі й до України, вона має обмежувальний характер, що не сприяє розвитку торговельних відносин між цими суб'єктами.

Список використаних джерел

1. Кононенко С. Митний союз і національні інтереси України / С. Кононенко // Теоретичні та практичні підходи щодо оцінок наслідків глобальної фінансової кризи. – К., 2011. – С. 9-15.

2. Мазурок П. П. Сучасний погляд на проблеми нетарифного регулювання міжнародної торгівлі / П. П. Мазурок, В. А. Ведькал, О. П. Гузенко // Економіка. Фінанси. Право : інформаційно-аналітичний журнал. – 2010. – № 5. – С. 19-24.
3. Офіційний сайт ЄврАзЕС [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.evrazes.com>.
4. Решение Коллегии Евразийской экономической комиссии «О нормативных правовых актах в области нетарифного регулирования» от 16 августа 2012 г. № 134 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.tsouz.ru/eeek/RSEEK/RKEEK/zas22/Pages/R_134.aspx.
5. Романенко В. В. Класифікація нетарифних заходів регулювання зовнішньої торгівлі / В. В. Романенко // Митна справа : науково-аналітичний журнал з питань митної справи та зовнішньоекономічної діяльності; фахове видання. – 2012. – № 3. – С. 49-55.
6. Стеблянко М. Д. Зарубіжний досвід визначення поняття нетарифного регулювання / М. Д. Стеблянко // Вісник Академії митної служби України. Серія: «Економіка» : науковий журнал. – 2012. – № 1. – С. 108-113.